

't inschrien

twaaifde jaargang nr. 4, oktober 1980 kwartaaluitgave

jubileumnummer

75 jaar Oudheidkamer Twente 1905 - 1980

Lang reeds voor het jaar 1905 was er in Twente belangstelling voor regionale geschiedenis en cultuur, maar er waren slechts enkele personen, die hierover iets vastlegden. De belangrijkste van deze was ongetwijfeld de Oldenzaalse patriot en jurist Mr. Jan Willem Racer, van wien ondermeer in de jaren 1781 tot 1793 zeven delen van zijn Overijsselsche Gedenkstukken verschenen. In de Overijsselsche Almanak voor Oudheid en Letteren, die van 1836 tot en met 1855 uitkwam, lieten in de eerste tien jaren vooral de Oldenzaalse rector van de Latijnse School J. Weeling en de Hengelose burgemeester Mr. B.W.A.E. Sloet tot Oldhuis van zich horen. In 1858 werd de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis opgericht. Bij de oprichtingsvergadering van 14 juli in dat jaar was uit Twente alleen aanwezig de Oldenzaalse advocaat Mr. A.A.W. van Wulfften Palthe, kleinzoon van bovengenoemde Mr. J.W. Racer. Deze zette zich actief in voor de door de Vereniging uitgegeven Marke- en Stadsrechten. Ook in de sedert 1860 onafgebroken verschenen Verslagen en Mededelingen van V.O.R.G. vindt men tot 1905 practisch geen artikel van Twentse hand. Niet dat er niets gepubliceerd werd over de Twentse geschiedenis, want zowel in de Overijsselsche Almanak als in de uitgaven van V.O.R.G. kwamen artikelen hierover, maar steeds door niet-Twentenaren geschreven als bv. door de archivarissen Mr. J. van Doorninck, Mr. J.I. van Doorninck, J.C. Bijsterbos en P.C. Molhuysen. Vanaf 1874 zien wij van de zeer actieve Twentse historicus en Almeloze advocaat Mr. R.E. Hattink vrijwel jaarlijks in Verslagen en Mededelingen

belangrijke artikelen over Twente en tevens in de van 1874 tot en met 1907 uitgegeven Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijssel. Ook in de Drie-maandelijke Bladen, kwartaalorgaan van de Vereeniging tot onderzoek van Taal en Volksleven in het Oosten van Nederland, publiceerde Hattink. Penningmeester van deze vereniging was de latere oprichter van de Oudheidkamer Twente, H.B. Blijdenstein AJzn uit Enschede. In 1895 verscheen van Dr. A. Benthem Gzn 'De Geschiedenis van Enschede en zijn naaste omgeving' en van J. Geerdink 'Enige Bijdragen tot de Geschiedenis van het Archidiaconaat en Aartspriesterschap Twenthe'. Maar van een bloeiend actief oudheidkundig leven in Twente kan men voor 1905 nauwelijks spreken.

Er zat echter verandering in de lucht en dat niet alleen in Twente. In 1980 viert men bv. ook het 75-jarig bestaan van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland. En in het komend jaar herdenkt onze zustervereniging de Oldenzaalse Oudheidkamer in zijn fraai monumentaal Palthehuis zijn 75-jarig bestaan. Blijkbaar was de tijd er rijp voor om in Twente alle belangstellenden in de geschiedenis van Land en Volk te bundelen. Op 27 oktober 1905 gaven velen uit geheel Twente gevolg aan de oproep van H.B. Blijdenstein, J.J. van Deinse en J.H. van Heek te Enschede en Mr. G.J. ter Kuile te Almelo om in de Grote Sociëteit te Enschede bijeen te komen. Op deze vergadering besloot men op te richten de Vereniging Oudheidkamer Twente, gevestigd te Enschede 'ten einde belangstelling aan te kweken voor al hetgeen van belang werd geacht voor

Portret van J.J. v. Deinse, 1867-1947
Tekening door B. Jordaan-v. Heek, 1876-1960
Verz. Oudheidkamer Twente
Foto R. Kampman, Almelo

de geschiedenis van land en volk in 't bijzonder van Twente'. Staande de vergadering traden 85 leden toe. Ontwerpstatuten werden voorgelegd, waarmee de aanwezigen zich in principe konden verenigen, maar men besloot ze pas in de eerstvolgende vergadering definitief vast te stellen. De initiatiefnemers werden tot voorlopig bestuur benoemd. Meegedeeld werd dat door een aantal ingezetenen van Enschede en Lonneker vrijwillige bijdragen bijeengebracht waren 'ter bestrijding van noodzakelijk te maken oprichtingskosten en van wenselijk geachte uitgaven'. Op verzoek van genoemde heren had de Gemeenteraad van Enschede tot wederzegging een tweetal kamers van een huis aande Langestraat te Enschede naast het gemeentehuis in gebruik afgestaan, om daar de voorwerpen van de Oudheidkamer te kunnen bewaren. Dit gemeentelijk aanbod werd dankbaar aan-

vaard. Verder waren reeds verschillende historische voorwerpen aangeboden, in eigendom of in bruikleen, en deze waren op de vergadering te bezichtigen. Hierna sprak J.J. van Deinse een opwekkend woord tot de aanwezigen en hielden hij en G.J. ter Kuile een causerie over lokale historische merkwaardigheden, gebeurtenissen en vondsten. Tot zover het vrijwel woordelijk verslag van de notulen van de gedenkwaardige oprichtingsvergadering op 27 oktober 1905.

Door het voorlopig bestuur werd in geheel Twente een circulaire verspreid met als resultaat dat niet minder dan 42 donateurs en 213 leden toetraden, die resp. 400 en 213 gulden opbrachten. Bovendien werd een succesvolle propaganda-avond te Hengelo georganiseerd. De eerste algemene ledenvergadering werd gehouden op 23 maart 1906, vermoedelijk evenals in vele jaren daarna in de Grote Sociëteit. Hij werd bijgewoond door de drie leden van het voorlopig bestuur en 13 gewone leden. H.B. Blijdenstein fungeerde als waarnemend voorzitter en G.J. ter Kuile als waarnemend secretaris. De concept-statuten werden nagenoeg onveranderd goedgekeurd en het bestuur werd gemachtigd om de Koninklijke Goedkeuring aan te vragen. Deze werd op 21 februari 1907 verkregen. Op voorstel van J.B. van Heek werden in het eerste bestuur gekozen H.B. Blijdenstein, J.J. van Deinse, J.H. van Heek, pastoor G.A.L. Peters en C.J. Snuif te Enschede, Mr. G.J. ter Kuile te Almelo, W. Stork en J.F. van Benthem te Hengelo, B. van Delden te Delden, Jhr. E.J.J.S. von Bönninghausen te Borne en W. Röring te Geesteren. Omdat men te Oldenzaal ook een Oudheidkamer wilde oprichten, was het wenselijk ook uit die plaats een bestuurslid te hebben. Tot voorzitter werd J.J. van Deinse benoemd en tot secretaris C.J. Snuif. Meegedeeld werd dat over veertien dagen de oudheidkamer

voor bezichting zou worden opengesteld. De vaststelling van de entreprijs werd aan het bestuur overgelaten, maar wel werd bepaald dat scholieren onder begeleiding van hun onderwijzers vrije toegang zouden hebben.

De eerste 25 jaren 1905-1930

De activiteiten van de Oudheidkamer bestonden in deze periode uit jaarvergaderingen, die vrijwel steeds zoals nu nog in april gehouden werden, tot 1925 in de koffiekamer van de Grote Sociëteit te Enschede, daarna in de gehoorzaal van de Volksuniversiteit en vanaf 1931 in de Gobelinzal van het Rijksmuseum Twente. Na het huishoudelijk gedeelte hield bijna jaarlijks voorzitter J.J. van Deinse een voordracht, in latere jaren geïllustreerd met lichtbeelden, over tal van onderwerpen, die later door hem werden gebundeld in zijn boek 'Uit het land van Katoen en Heide' van 1922 en uitgebreid in 1939 bij het verschijnen van de tweede druk. Niet minder actief waren secretaris C.J. Snuijff, van wie menige voordrachten na overlijden in 1929, gebundeld door zijn dochter in 1930 werden uitgegeven in 'Verzamelde bijdragen tot Geschiedenis van Twenthe' en Mr. G.J. ter Kuile wiens lezingen werden gepubliceerd in zijn 'Ons Twenthe' van 1919 en 'Twentsche Eigenheimers' van 1936. Vanaf 1919 behoorden ook de voordrachtavonden van Cato Elderink tot de meest geslaagde avonden. Gelukkig werden ook haar gedichten en balladen bewaard in haar bundels 'Oet et Laand van Aleer' en het in 1937 uitgegeven 'Twënter Laand en Leu en Lèven'. Slechts sporadisch kwamen in de eerste 25 jaar sprekers van elders naar Twente. In de jaarvergadering van 1912 sprak het bekende bestuurslid van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, generaal F.A. Hoefler over plaatsbescherming, waarbij lichtbeelden vertoond werden door de latere jaren-

Cato Elderink, 1871-1941

lange secretaris van die vereniging J. Geesink. Dit was voor het eerst, dat de Oudheidkamer aandacht vroeg voor monumentenbescherming. In de jaarvergadering van 1918 hield de heer Van der Kloot Mijburg een voordracht over Oude en Nieuwe Bouwkunst met een tweetal projectielantaarns, waarbij steeds het mooie oude met het lelijke nieuwe(!) vergeleken werd. Uit het gehoor blijkt, dat deze lezing indruk maakte. De broer van J.J. van Deinse, Dr. Anton van Deinse, hield op de jaarvergadering van 1920 een causerie over Walvissen naar aanleiding van in het bezit van de Oudheidkamer zijnde fossiele resten 'en die in voorhistorische tijd voorkwamen in de zee, die toen Twenthe bedekte'. Ook de lezing van C.J. Snuijff's dochter M.G. Snuijff over de Prinsessen van Oranje op de vergadering van 1928 viel enigzins buiten de gebruikelijke onderwer-

ENSCHEDÉ,
ALMELO,

datum als postmerk.

L. S.

Urnen, wapenen
en versierselen uit
Twentschen bodem
opgegraven.

Op Vrijdag 27 October jongstleden is in eene door ondergeteekenden bijeengeroepen vergadering onder groote belangstelling door een talrijk opgekomen publiek uit nagenoeg alle oorden van Twente, besloten tot oprichting der **Vereeniging „Oudheidkamer Twente”**, **gevestigd te Enschede**, hebbende tot **doel** volgens artikel één der concept-statuten: „door het oprichten, in stand houden, uitbreiden en algemeen „toegankelijk stellen eener oudheidkamer te Enschede, belangstelling aan te kweken voor al hetgeen van belang is voor „de geschiedenis van land en volk van Overijssel, speciaal „van Twente”.

Reeds hebben vele personen uit verschillende plaatsen zich als donateur of lid dezer Vereeniging opgegeven. Overtuigd van uwe belangstelling in de geschiedenis en de oudheden van Twente, nemen wij ondergeteekenden bij dezen de vrijheid U beleefd uit te noodigen **ons óók te willen steunen door als donateur** (bijdrage per jaar minstens f 5.—) **of als lid** (contributie per jaar f 1.—) **tot onze Vereeniging toe te treden.**

Het zoude ons zeer aangenaam zijn, indien U de hieraan gehechte strook geteekend terugzendt aan het daar vermelde adres, met vermelding of U toetreedt als donateur dan wel als lid.

Wij hebben de eer te zijn, hoogachtend,

Het voorloopig Bestuur der Vereeniging „Oudheidkamer Twente”:

H. B. BLIJDENSTEIN,
J. J. VAN DEINSE, } Enschede.
J. H. VAN HEEK,
Mr. G. J. TER KUILE, Almelo.

Vereeniging
„Oudheid-Kamer Twente.”

Lidmaatschapkaart voor 1907.

Ontvangen van den Heer van Deinse

de Som van 500 gulden voor

contributie als Lid van bovengenoemde Vereeniging.

De Penningmeester,

Leden hebben met hun gezin toegang tot de Oudheidkamer op de uren daarvoor door 't Bestuur aangewezen.

Ondergeteekende wenschte te worden

Donateur met een bijdrage van _____ gulden per jaar,

Lid tegen een contributie van één gulden per jaar *

van de Vereeniging „Oudheidkamer Twente”,
gevestigd te Enschede.

Handteeking:

* Doorloos leggen niet gewenacht wordt.

Van
den Heer J. J. VAN DEINSE,
Bestuur, Enschede.

Mr. G.J. ter Kuile Sr., 1871-1954

pen. In het huishoudelijk deel van die vergadering werd grote aandacht geschonken aan activiteiten gericht op het vergroten van de verzamelingen van de Oudheidkamer. In 1907 kreeg men door schenking de inventaris van een boerenweefkamer, die in een apart bijvertrek moest worden opgesteld. In 1910 kreeg men behalve twee schilderijen van de brand van Enschede door schilder Valkenburg, in bruikleen van de N.H. Gemeente te Weerselo een wit-Delftse avondsmaakan met zilveren deksel en inscriptie. Ook werden toen de vondsten van de Hölterhof verworven. Het is ondoenlijk om alle verwervingen hier te vermelden. De belangrijkste en markantste hopen wij op de jubileumtentoonstelling te tonen.

Van bezoekersaantallen aan de Oudheidkamer in deze periode is vrijwel niets bekend, maar op de vergaderingen van 1919 en 1920 vermeldde men,

dat er duizend betalende bezoekers waren, dus zonder rekening te houden met leden van de vereniging en hun huisgenoten, schoolkinderen en leden van arbeidersverenigingen, die gratis toegang hadden. In 1921 waren er 1400, in 1922 1624 en in 1925 gemiddeld 10 per dag. In 1907 werd bericht, dat de jaarvergadering van de Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis te Enschede gehouden zou worden met daaraan verbonden een bezoek aan de Oudheidkamer. In 1910 bracht de Commissaris van de Koningin in Overijssel een bezoek. Bij het jaarverslag 1914 werd melding gemaakt van een schenking door de 'Commissie 1862-1912' (50-jarige Herdenking van de Brand van Enschede) waarvan J.J. van Deirse voorzitter was, van het batig saldo, dat na de feestelijkheden overgebleven was, 'om te dienen voor het te zijner tijd inrichten der oudheidkamer' en dat als 'Herdenkingsfonds' in deposito gegeven werd bij de firma B.W. Blijdenstein Jr., in latere jaren beter bekend als Twentsche Bank. 'Jammer dat de localiteiten zoveel te wenschen overlaten' schreef men in 1919. De lijdensweg, die de Oudheidkamer moest ondergaan voor het onderkomen in het huidige Rijksmuseum betrokken kon worden, is uitvoerig vermeld in het recent verschenen boekje van onze secretaris 'Vijftig jaren Rijksmuseum Twente 1930-1980' en zullen wij daarom hier niet herhalen. Belangstellenden verwijzen wij er graag naar. Uit de hierbij afgebeelde brief van J.B. van Heek van 5 januari 1923, geschreven vlak voor zijn overlijden op 31 januari aan zijn leermeester Dr. A. Benthem Gzn. (schrijver van de Geschiedenis van Enschede) komt duidelijk de deplorabele toestand van de oudheidkamer naar voren, waarvoor hij reeds in 1916 zijn toekomstplannen ontvouwd had. Reeds in 1921 had J.B. van Heek voor zijn

rekening door het toenmalige bestuur van de Oudheidkamer grond aan de Emmastraat laten kopen om daar een Oudheidkamer en een Kunstmuseum te kunnen stichten. Waarom van deze plannen niets terecht kwam en over het verder verloop kan men lezen in boven vermeld boekje. In een buitengewone ledenvergadering van 22 januari 1924 werd het bestuur gemachtigd de grond weer te verkopen en het batig saldo aan de erfgenamen van J.B. van Heek ter beschikking te stellen. In verband met de bouw van het nieuwe stadhuis werd in de jaarvergadering van 27 april 1927 gemeld, dat de Oudheidkamer nu was ondergebracht in het voormalig laboratorium van het lyceum en door de goede zorgen van de zuster van de voorzitter, mej. P.S.L. van Deinse geordend was en weer ter bezichtiging opengesteld. Ook werd toen al verslag uitgebracht over nieuwbouwplannen aan de Lasondersingel. Zoals in voorgenoemd boekje uitvoerig werd behandeld, vond de feestelijke opening van het Rijksmuseum Twente hier plaats op 17 juni 1930.

Een ander belangrijk facet van het werk van de Oudheidkamer was de archeologie, waarover U in dit tijdschrift een speciaal artikel aantreft van ons bestuurslid Dr. C.C.W.J. Hijzeler. Alleen over de beginjaren van deze materie wil ik iets meedelen. Met name de bestuursleden Van Deinse en Ter Kuile waren hartstochtelijke 'schatgravers'. Op haast alle jaarvergaderingen werden vondsten getoond en er bijzonderheden over verteld. Ik memoreer alleen maar de vondsten op de Hölterhof in het Aamsveen op de buitengewone ledenvergadering van 30 mei 1910. Toen werd ook een commissie van 14 leden gevormd om de aankoop van de Hunenborg te realiseren. Deze koop werd het eerste onroerend bezit van de Oudheidkamer, in latere jaren gevolgd door schenking van andere, waarop we nog nader terug zullen komen. De

nieuwsgierigheid naar het verleden van de Hunenborg was groot. Zo werd in 1916 in samenwerking met V.O.R.G. en gefinancierd door vrijwillige bijdragen van leden van beide verenigingen onder leiding van de bekende archeoloog Dr. J.H. Holwerda eens onderzoek ingesteld, waarover in Verslagen en Mededelingen (33e stuk 1917) een uitvoerig verslag verscheen zonder dat het 'raadsel' werd opgelost. In de toekomst zal hier beslist nog eens een nieuw onderzoek moeten plaatsvinden. Met name door toedoen van Mr. G.J. ter Kuile en C.J. Snuif, die bestuursleden van V.O.R.G. geworden waren, de eerste in 1910 als secretaris en sedert 1922 als voorzitter, ontstond er een hechte samenwerking tussen beide verenigingen. In Verslagen en Mededelingen (25e stuk 1909) bracht Ter Kuile reeds verslag uit van zijn activiteiten op dit gebied, die begonnen waren in 1905, het geboortjaar van de

Portret van C.J. Snuif, 1872-1929
Tekening door G.C. Krol, 1882-1950
Verz. Oudheidkamer Twente
Foto R. Kampman, Almelo

De Langestraat in 1930

Rechts het stadhuis, links daarnaast drie panden onder één daklijst; in het linker pand was van 1905 tot 1927 de Oudheidkamer Twente ondergebracht

Oudheidkamer. In 1917 werd weer in samenwerking een onderzoek ingesteld op het Haarler grafveld bij Tubbergen door Dr. Holwerda (V. & M. 35e stuk 1918) en in 1923 op het grafveld te Elzen bij Markelo (V. & M. 41e stuk 1924).

Vanaf het begin stond de Oudheidkamer op de bres voor Monumenten in Twente, waarvan enkele door schenking in eigendom verworven werden. Het eerste monument, de Hunenborg te Volthe, werd zoals gezien in 1910 gekocht. In de jaarvergadering van 1937 werd melding gemaakt van de schenking van het Vasser grafveld van ca. 18 ha. door G.J. van Heek Jr. en van een tweetal grafheuvels bij de grens te Mander door het echtpaar L.A. Stroink. In 1941 verkreeg men van de voorzitter van de taxatiecommissie bij de ruilverkaveling van de Usseler Es, G. Kromhof, het legendarische Vlierbos. Omdat

het beheer van deze terreinen een steeds groter wordend probleem voor onze Oudheidkamer vormde, sloot men in 1968 een overeenkomst met de Stichting 'Het Overijsselsch Landschap', waarbij de gronden voor 50 jaar op basis van erfpacht aan genoemde stichting afgestaan werden om ze te beheren als natuurbeschermingsgebieden. Daarom heeft een lid van het dagelijks bestuur van de Oudheidkamer een plaats in het algemeen bestuur van 'Overijsselsch Landschap'. De belangstelling van de Oudheidkamer ging echter ook uit naar andere monumenten, zoals in 1911 bij de bemoeiingen met de herplaatsing van de uit 1669 daterende grafzerk van Von Heijden tot Schoenraat in de N.H. kerk te Ootmarsum en in 1912 met de restauratie van de lezeaar op de preekstoel van diezelfde kerk. Kort daarna werd voor rekening van de

Oudheidkamer in het stadhuis van Ootmarsum het portret van Odemarus 'stichter' van die stad, gerestaureerd. In 1918, toen van der Kloot Mijburg zijn lezing over monumenten hield, adviseerde men bij de restauratie van de muurschilderingen in de N.H. kerk te Borne en schonk men in 1921 bij beëindiging van de restauratie een Statenbijbel voor de kansel. In de jaren 1925-1926 was er bezorgdheid over het trage verloop van het herstel van de Stadstoren te Enschede en werd een warm pleidooi gehouden om de zijtak Almelo van het Twentekanaal niet, zoals ontworpen, op 200 meter van het Huis Almelo te laten lopen. Om de oliemolen van de Oostendorper watermolen te Haaksbergen te kunnen restaureren hield men in 1928 een inzamelingsactie onder de leden, die een groot succes werd. De oliemolen werd voor f 0,25 per jaar van de molenaar gepacht. Helaas was het herstel geen lang leven beschoren. Bij een hoge waterstand in het voorjaar van 1940 werd het gebouw onderspoeld en moest opnieuw geld van de leden gevraagd worden, om het gebouw te kunnen repareren.

In de periode 1905-1930 organiseerde men zelfs nog geen tentoonstellingen. Wel werden in 1913 voorwerpen uit de collectie van de Oudheidkamer uitgeleend o.a. aan een expositie over Kerkelijke Kunst te 's Hertogenbosch en de tentoonstelling 'De Vrouw' te Amsterdam. Op 4 september 1919 werd te Arnhem een groots opgezette folkloristische optocht gehouden, waarbij ook de Oudheidkamer Twente bijzonder goed voor de dag kwam. Voor het welslagen hiervan werd in de jaarvergadering speciaal dank gebracht aan Judith Blijdenstein en Cato Elderink. Naar aanleiding van deze dag ontstond het Nederlands Openluchtmuseum op de Waterberg bij Arnhem, in het eerste bestuur ervan namen J.J. van Deinse en G.J. ter Kuile zitting.

Portret van L.A. Stroink, 1886-1969
Tekening door B. Jordaan-v. Heek, 1876-1960
Part. verzameling

Ter afsluiting van de eerste 25 jaar nog iets over de Vereniging zelf. Zoals hiervoor gezegd traden bij de oprichting in 1905 reeds 85 leden toe, welk aantal door werving in het volgende jaar reeds uitgebreid werd tot 213 leden en 42 donateurs. In 1907 telde men 260 leden en 48 donateurs en om dit aantal schommelde het in de loop van de komende jaren om dan langzaam terug te lopen tot de laagste stand in 1916: 221 leden en 41 donateurs. Op het eind van dit jaar werd te Hengelo een propaganda-avond georganiseerd met als gevolg, dat men in 1917 weer 252 leden en 47 begunstigers kon tellen. Een opnieuw te Hengelo gehouden propaganda-avond deed in 1922 het ledental stijgen tot 326, maar het aantal donateurs daalde tot 44. In 1930 telde men 263 leden en 46 begunstigers. Al op de jaarvergadering van 1907 kondigde men aan een

eigen orgaan te willen stichten. Het zou echter meer dan zestig jaar duren voor in juli 1968 het eerste nummer van ons kwartaalorgaan 't Inschrien zou verschijnen. Ondergetekende schreef toen in het voorwoord dat het blad bedoeld was om de band tussen de leden te verstevigen en bovendien graag plaats zou inruimen voor alle Twentse verenigingen, die hetzelfde doel nastreefden als de Oudheidkamer Twente. In 1915 herdacht men in sobere bewoordingen het tienjarig bestaan. In het jaarverslag 1916 werd vermeld, dat het bestuur dit feit gevierd had ten huize van het bestuurslid notaris Wybinga te Delden. Zonder festiviteiten werd in 1918 het koperen feest herdacht. In de jaarvergadering wijdde men een herdenkingswoord aan het overleden bestuurslid en mede-oprichter H.B. Blijdenstein. In de jaarvergadering van 1923 herdacht men J.B. van Heek, die wel geen bestuurslid was, maar aan wie de Oudheidkamer zo veel verplicht was o.a. door diens schenking van een behoorlijke huisvesting van zijn collectie.

De tweede 25 jaren 1930-1955

Het 25-jarig jubileum van de Oudheidkamer viel samen met de overdracht van het Rijksmuseum Twente door de Erven J.B. van Heek aan de toenmalige minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen Mr. J. Terpstra op 17 juni 1930. Voor de geschiedenis van de totstandkoming en het verslag van de plechtige overdracht verwijs ik graag naar het meer aangehaalde boekje van onze secretaris. De ze overdracht is bepalend geweest voor de toekomst van de Oudheidkamer. Niet alleen werd zijn vice voorzitter J.H. van Heek tot honorair-directeur benoemd maar zijn voorzitter J.J. van Deinse werd aangesteld tot wetenschappelijk assistent met de persoonlijke titel van conversator, zeker achteraf gezien een gelukkige constructie voor de Oudheid-

kamer Twente. Tot op de huidige dag is het Rijksmuseum Twente het centrum geweest voor al onze activiteiten. Onze collectie kreeg voor het eerst een waardige opstelling en kon mede daardoor in de komende jaren belangrijk uitgebreid worden. Ik wil hier alleen maar het jaar 1936 memoreren toen het los-hoes Groot Bavel uit De Lutte naar het museumterrein werd overgebracht. Daarmee ging een lang gekoesterde wens van de Oudheidkamer in vervulling en kon een belangrijk deel van zijn verzameling in een passende omgeving tentoongesteld worden. Reeds voor de overdracht aan het Rijk waren vele besprekingen gevoerd om de verhouding Oudheidkamer-Rijk te regelen, maar pas op 1 mei 1941 werd een schriftelijke overeenkomst vastgesteld met de toenmalige Secretaris Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming Prof. J. van Dam. Laatste verbond zich daarbij namens het Rijk de collectie van de Oudheidkamer, die door deze aan de Staat in bruikleen werd afgestaan, te beheren en 'dat de opstelling, onderhoud, wetenschappelijke bewerking en bewaking daarvan zou geschieden als ware het Staatseigendom'. Ook kregen de leden van de Oudheidkamer gratis toegang tot het Rijksmuseum. De statuten van de vereniging moesten hiertoe worden aangepast. In de jaarvergadering van 8 april 1965 werden deze door de leden aanvaard en bij Koninklijk Besluit van 21 augustus 1965 goedgekeurd. Van de gelegenheid werd tevens gebruik gemaakt om de statuten aan de tijd aan te passen. De doelstelling werd verruimd en luidde nu:

- a. de beoefening van prehistorie, historie, recht, taal-, letter- en volkskunde in de ruimste zin van het woord, in het bijzonder van Twente,
- b. het oprichten, in stand houden, uitbreiden en algemeen toeganke-

Zonnebeek bij Enschede, 5 Jani. '23.

Waarde Heer Benthem,

Uw brief van 26 Dec. deed mij byzonder veel genoegen, niet alleen wat inhoud betreft, doch in zeer groote mate waar hij mij de bewijzen geeft, dat het U goed gaat en U in eene goede gezondheid moegt verheugen.

Wat mijne plannen tot het stichten van een museum te Enschede betreft, kan ik U melden, dat de eerste aanleiding mij daartoe in 1916 gegeven is geworden, toen ik met K.v. Deines de oudheidkamer bezocht en zag hoe treurig en gevaarlijk deze daar behuisd was. Ik beloofde hem toen eene nieuwe a/d eischen des tijds zich aanpassende nieuwe woning.

Gedurende de laatste 15 jaren heb ik als groot liefhebber der schilderkunst eene aardige collectie schilderijen mogen verzamelen, die ik na mijn dood niet graag verspreid zoude zien.

Daaron wensch ik aan de O.H.Kamer een museum voor schilderijen enz. te verbinden en het groote getal arbeiders dat hier dagelijks i/d fabrieken werkt, de gelegenheid te geven, na afloop hunner werkzaamheden van kunst te genieten en zich ook in deze richting te ontwikkelen. Ik houd mij overtuigd dat voor de meer bevoordeelden i/d maatschappij een dergelijk museum een bron van veel genot en waarde zijn zal, waar er tot nu toe in dit opzicht in Twente zoo weinig geboden is geworden.

Ik heb de grond gekocht tusschen Park- en Emmastraat, aansluitend a/h eerste en ben druk bezig met het maken der plannen, hopen de het dit jaar te kunnen bouwen.

Mocht U in Enschede komen, zoo houd ik mij voor een bezoek aanbevolen.

Met vriendelijke groeten en beste wenschen voor 1923 geloof mij steeds gaarne,

Uw dankbare o.d.-leerling,

(w.g.) J.B.v.Heek.

- lijk stellen van de Oudheidkamer te Enschede,
- c. het oprichten, in stand houden en uitbreiden van een bibliotheek betreffende de sub a genoemde onderwerpen,
  - d. het verwerven, hetzij in eigendom, hetzij in erfpacht of langdurig gebruik van onroerende goederen en rechten in belang van of samenhangende met de sub a genoemde onderwerpen,
  - e. het wekken van belangstelling voor en het opsporen en verzamelen van alles, wat betrekking heeft op de onder a - d genoemde onderwerpen.

Ook werd in de nieuwe statuten vastgelegd om het bestuur voortaan te laten bestaan uit minstens 9 leden, bij voorkeur in Twente wonende. Volgens de oude statuten moest het bestuur bestaan uit 5 tot 11 leden, van wie minstens een derde deel te Enschede woonachtig moest zijn.

Het bestuur bestond in 1930 uit voorzitter J.J. van Deinse, secretaris Mr. Dr. G.A. Lasonder, Jhr. E.J.J.S. von Bönninghausen, Mej. C. Elderink, pastoor G. Groothuis, J.H. van Heek, J.G.H. Jordaan, W. Stork, L.A. Stroink en Th. J. Thien. Een zwaar verlies had men geleden door het overlijden van C.J. Snuif in 1929 en het zich niet herkiesbaar stellen van Mr. G.J. ter Kuile. In deze 25 jaren kwamen volgende opmerkelijke bestuursmutaties voor: In 1938 legde J.J. van Deinse na 33 jaar het voorzitterschap neer en bedankte hij ook als conservator. In de jaarvergadering van 9 april 1938 werd hij gehuldigd en bedankt voor alles, wat hij voor de Oudheidkamer gedaan had. Opvolger werd L.A. Stroink, tot dan penningmeester van de vereniging. In 1931 werd A. Wevers Jr. bestuurslid, die enkele jaren het secretariaat waarnam en vooral de grondlegger was van onze bibliotheek en deze met zijn echtgenote jaarlijks begiftigde met genereuze

schenken. Daardoor werd de bibliotheek op haar gebied uniek. In 1932 trad W.H. Dingeldein als bestuurslid toe. Deze was een man, die door zijn geschriften maar ook als spreker in geheel Twente overbekend was. Als bibliothecaris-archivaris van de Oudheidkamer gaf hij de basis aan de catalogus, waarvan de eerste druk in 1938 verscheen. Bij zijn verscheiden in 1953 werd hij in deze functie opgevolgd door het in 1947 benoemde bestuurslid J. van der Veen, tijdens wiens beheer in 1966 de grote losbladige catalogus verschijnt, samengesteld door mevr. F.C. Maaldrink-Hers. Deze alfabetische catalogus wordt tot op de huidige dag bijgehouden.

In 1941 werd het heengaan van Cato Elderink betreurd, die niet alleen door haar boeken maar ook door haar spreekbeurten zo gewaardeerd werd. Bij de jaarvergadering van 25 april 1939 werd als opvolger van J.J. van Deinse als conservator Dr. C.C.W.J. Hijzeler welkom geheten, die vanaf die datum aan de prehistorische en archeologische afdeling gestalte zou geven en vele opgravingen zou leiden. Hier mogen tevens de vondsten in het Usselerveen van het echtpaar Ballintijn vermeld worden, die in 1947 tot erleden benoemd werden.

In deze 25 jaren werden voor de leden uitsluitend jaarvergaderingen gehouden en bleef de contributie op f 1,- gehandhaafd. Telde de vereniging in 1930 46 donateurs en 263 leden, in 1934 bleef het aantal begunstigers gelijk maar was het ledental tot 329 gestegen. Tot aan het oorlogsjaar 1940 bleven deze aantallen vrijwel constant maar in 1940 daalde het aantal leden tot 304, maar steeg dat der donateurs tot 93. In 1941 vond nog éénmaal een jaarvergadering plaats, maar pas op 6 februari 1947 vond de eerste naoorlogse bestuursvergadering weer plaats en op 28 maart 1947 de eerst volgende

jaarvergadering. Door de oorlogsomstandigheden werd het museum in september 1944 gesloten, maar reeds op 19 mei 1945 heropend. Helaas ontbreken de cijfers over het ledenstand direct na de oorlog. In het jaarverslag 1951 werd een ledental van 382 vermeld. Daarna is er weer een hiaat in de opgave tot 1960 toen men 441 leden en 39 donateurs opgaf.

De eerste jaarvergadering in de Gobelinzaal van het Rijksmuseum, tot vandaag de plaats voor deze vergaderingen, was zeer druk bezocht. Directeur J.H. van Heek sprak een welkomstwoord en verbond daaraan een verslag over het museum. Dit laatste werd een traditie, die tot op de huidige dag werd voortgezet. Als feestelijk tintje aan deze bijeenkomst serveerden dames in Twentse klederdracht thee in speciale museumkopjes met daarbij Enschedese krakelingen. Tot het uitbreken van de oorlog werden op de jaarvergaderingen weer de traditionele inleidingen gehouden, meermalen door Cato Eldering, W.H. Dingeldein en A. Wevers Jr. In 1933 trad voor de eerste keer een spreker uit ons buurland op -iets wat later herhaaldelijk zou gebeuren- en wel H. Huer uit Gescher, die sprak over de Romaanse kerk. Ook lezingen op archeologisch gebied werden toen traditie, met name door Dr. Hijszeler, maar ook door anderen als Prof. Kapteyn, Van Freijtag Drabbe en Mr. Flohrschütz. In de jaarvergadering van 1936 werd voor het eerst de bekende folklorefilm van A.C. Meijling gedraaid, wat naderhand nog meermalen herhaald is. Op initiatief van ons lid I. Scholten-Blijdenstein werd een geldinzameling gehouden, waardoor wij zo gelukkig waren een copie van deze film te kunnen laten maken en deze ter uitlening beschikbaar kunnen stellen. In samenwerking met het Rijksmuseum werden door de Oudheidkamer tentoonstellingen georganiseerd zoals in 1932 van werken van de Twent-

se schilderes C.A. van Heek-Blijdenstein, later van tekeningen van Jan Jans en in 1955 een expositie over 'Oud Enschede'. Op de jaarvergadering van 21 april 1955 hield vice-voorzitter Dr. J.H. van Heek een herdenkingsrede bij het 50-jarig bestaan van de Oudheidkamer. Daarbij werd hij gehuldigd als laatste nog levende oprichter, die in zo belangrijke mate tot bloei van de kamer had bijgedragen. Ook in de jaren 1930-1955 stond de vereniging op de bres voor het behoud van Twentse monumenten. Zo werd in 1932 in samenwerking met het Rijksmuseum Twente, Natura Docet en het Oversticht een plaat vervaardigd, waarbij de boerenbevolking en de grondeigenaren werden opgewekt tot het behoud van het natuurschoon en de oude gebruiken. In 1933 was een commissie uit het bestuur van de Oudheidkamer actief bij de restauratie van de Stifftkerk te Weerselo. In latere jaren volgde de Oudheidkamer met belangstelling de activiteiten van de Stichting Vrienden van het Stifftshuis en gaf daadwerkelijke steun. In 1938 gaf men steun aan de restauratie van een gevel aan de Marktstraat te Ootmarsum. Het tijdperk voor het houden van excursies was nog niet aangebroken, hoewel men bij de opgravingen van 1949 in het Usselerveen door Dr. Hijszeler de leden al in staat stelde deze opgravingen te bezoeken, zoals dat later nog vele malen zou gebeuren. In de jaarvergadering van 1932 deed J.J. van Deinse mededeling van de oprichting van een Duits Nederlandse Vereniging, waarvan hij voorzitter was en die het tijdschrift Naoberschop zou uitgeven. Deze club heeft tot maart 1940 bestaan. Hoogstwaarschijnlijk is het ook Van Deinse geweest aan wie wij het zgn. Twentse wapen, het bekende witte ros op een rood veld, te danken hebben. Dit wapen siert ook de hoofdingang van het Rijksmuseum. Persoonlijk kan ik me nog goed herinneren,

A.J. Wevers, 1889-1960

dat ik omstreeks 1930 op de bumper van de auto van mijn vader J.G.H. Jordaan, toen bestuurslid van de Oudheidkamer, een vlag met dit wapen moest aanbinden, als het bestuur voor een autotocht over de grens erop uittrok. Van Deirse was ook de dichter van het Twentse Volkslied. Zijn zoon S. van Deirse berichtte hierover in het Jaarboek Twente 1979. Gaarne verwijs ik daarnaar en tevens naar wat hij daarin schrijft over de Twentse vlag.

De laatste 25 jaar 1955-1980

Onze vice-voorzitter J.H. van Heek, die ook directeur van het Rijksmuseum was, had in 1952 het eredoctoraat in de letteren ontvangen van de gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Op de jaarvergadering van 21 april 1955 hield hij bij het 50-jarig bestaan van onze vereniging een herdenkingsrede, maar op 3 december van hetzelfde jaar trad hij af als directeur van het museum. Hij

werd opgevolgd door ons bestuurslid Dr. C.C.W.J. Hijzeler, die tot dan conservator geweest was. In deze functie werd hij opgevolgd door onze huidige secretaris Drs. A.L. Hulshoff. Een nieuw tijdperk brak aan voor de Oudheidkamer. De uitbreiding van de verzameling ging regelmatig door, zonder dat daarbij spectaculaire hoogtepunten waren. Wel werden de taken van de Oudheidkamer danig uitgebreid. Reeds in de jaarvergadering van 1954 kwam duidelijk naar voren meer aan ledenwerving te willen doen, speciaal ook onder de jongeren en daarvoor contacten te leggen met onderwijskringen. Tijdens de vergadering van 1955 werd hierover uitvoerig gediscussieerd. In 1956 werd de eerste excursie voor leden georganiseerd. 42 Leden trokken onder leiding van Mej. Dr. E. Schlicht naar de Hümmeling, een streek, die ook later nog enige keren bezocht werd. Toen werd het traditie, dat de Oudheidkamer 's zomers drie excursies hield, die zich niet beperkten tot Twente, maar zich spoedig ook uitstrekten tot geheel Overijssel, Gelderland, Drente en het naburige Westfalen en Nedersaksen. Al gauw werden de uitstapjes zo populair, dat in enige gevallen met drie bussen gereden moest worden. De vrees in 1956 geuit, dat men spoedig een tekort aan reisdoelen zou hebben, werd niet bewaarheid, omdat in deze 25 jaar slechts sporadisch een oude tocht herhaald werd. Steeds bleken uit het in de loop der jaren groter geworden bestuur zoveel initiatieven te komen, dat een interessant excursieprogramma werd aangeboden, wat zeker heeft bijgedragen tot de groei van het ledental. Aanvankelijk bestond de gewoonte op de jaarvergadering het jaarverslag slechts mondeling te geven. Vanaf 1958 werd het in gestencilde vorm aan de vergadering uitgereikt en sinds 1973 werd het gedrukt als bijlage van het kwartaalorgaan 't Inschrien, dat

zoals vermeld in 1968 voor het eerst verscheen. In de jaarverslagen werd uitvoerig bericht over alle activiteiten van de Oudheidkamer en daaruit komt de groei van de vereniging duidelijk naar voren. Helaas zijn niet van alle jaren ledenaantallen bekend. In 1960 waren er 441 leden en 39 donateurs. Door acties steeg het aantal in 1966 tot resp. 620 en 54 en nu bedraagt het thans 621 leden en 18 donateurs. Door de economische ontwikkeling liep het bestand aan donateurs aanzienlijk terug. De contributie voor leden à f 1,- en voor donateurs à f 5,- bleef tot het einde der vijftiger jaren gehandhaafd. Sindsdien groeiden de bedragen geleidelijk aan, waarbij men er wel rekening mee moet houden, dat nu de abonnementsprijs van 't *Inschrien* erbij inbegrepen is. Tot de stijging van het aantal leden heeft zeker ook bijgedragen, dat men op een Algemene Bestuursvergadering van 9 oktober 1958 besloot het houden van een lezing niet te beperken tot de jaarvergadering, maar voortaan in het winterseizoen jaarlijks vijf lezingen te doen houden en wel steeds op de tweede donderdag van elke maand. Zoals algemeen bekend werden deze avonden een groot succes mede door de variatie in onderwerpen en sprekers uit eigen kring en van daarbuiten. Uit alles bleek een steeds toenemende belangstelling voor historische onderwerpen. Dit kwam ook tot uiting in de Stichting *Jaarboek Twente*, waartoe de Oudheidkamer Twente met nog 18 andere organisaties in 1961 het initiatief nam. Thans zijn hierbij al bijna 30 verenigingen aangesloten, die alle min of meer dezelfde doelstellingen hebben als de Oudheidkamer. Het jaarboek heeft nu een oplage van 9000 stuks. Met vrijwel al deze organisaties heeft onze vereniging goede contacten en de leden van ons bestuur zijn vaak ook bestuurslid van één van de andere verenigingen.

**A.C. Meyling, Hengelo, 90 jaar (1980) geb. Borne 1890
Fotostudio Meyling, Enschede**

Het opgravingswerk van Dr. Hijzeler werd voortgezet. In de jaarverslagen werd hierover uitgebreid verslag gedaan en in dit nummer van 't *Inschrien* geeft hij zelf een overzicht van de werkzaamheden.

Nieuw waren echter de activiteiten die historisch onderzoek betreffen. Sinds de komst van conservator Drs. A.L. Hulshoff in 1956, sinds 1958 secretaris van de Oudheidkamer, werd op dit terrein veel gedaan. Op verschillende plaatsen werden in samenwerking met de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, de Nederlandse Jeugdbond voor Geschiedenis en anderen bodemonderzoekingen verricht. Gaarne memoreer ik hier bv. de onderzoekingen in de Kasteelbelt van Huis Diepenheim in 1960, van Huis Saasveld in 1962, van het Huis de Grimberg in 1963 en latere jaren, van het Huis Weleveld, de R.K. kerk te Ootmarsum en de Grachten van Goor in

1964, die ook in het volgend jaar werden voortgezet. In 1966 begon het onderzoek van het Huis Olidam bij Goor. In 1968 en 1970 zocht men naar het voormalig Huis de Blankenborch te Haaksbergen. De onderzoeken op het Stift te Weerselo zijn nog betrekkelijk recent. Helaas moet ik me beperken tot deze greep uit de vele onderzoeken.

Belangrijk waren in de laatste 25 jaar ook de bemoeiingen met de Twentse monumenten. In 1959 nam de Oudheidkamer zitting in het bestuur van de nieuw opgerichte Stichting Bussemakershuis te Borne, samen met de gemeente Borne, het Oversticht, de Stichting Textielgeschiedenis en de Stichting Edwina van Heek. De opzet van de stichting was het Bussemakershuis, een fraaie woning van een linnenfabrikant, te redden van de ondergang, omdat ter plaatse niet de nodige krachten geactiveerd konden worden. Het wonderbaarlijk effect was, dat een actieve Vriendenkring van het Bussemakershuis ontstond, het Gemeentebestuur warm liep voor het behoud van andere monumenten in deze plaats en zelfs een tweede pand in de stichting kon worden ondergebracht, de zgn. Klopjeshuizen. Enkele jaren later werd in 1965 te Losser dezelfde weg gevolgd, toen de Dorpsbleek gevaar liep. Samen met de gemeente Losser en de Oldenzaalse Oudheidkamer wisten bovengenoemde stichtingen de dorpsbleek te behouden. En ook hier ontstond een actieve Historische Kring, die zich mede inzette voor het behoud van andere monumenten van Losser. Het zou hier te ver voeren om alle monumenten van Twente te vermelden, waarvoor men zich warm maakte. Er ging geen jaarvergadering voorbij zonder dat aan deze aandacht geschonken werd. In dit verband moet ook gewezen worden op de in 1955 opgerichte Jan Jansstichting, die zich beweegt op het terrein van de landelijke bouwkunst

in Oost Nederland en waarin enkele bestuursleden van de Oudheidkamer zitting hebben. Vele malen werden tekeningen van Jan Jans in het Rijksmuseum en elders in Twente geëxposeerd. En wie herinnert zich niet zijn boeiende avonden voor onze leden? Ook de forumbijeenkomst op 13 maart 1968 met als thema 'Monumenten -U een zorg!' zal velen bijgebleven zijn. Wel is waar stond de Oudheidkamer niet aan de wieg bij de oprichting van de Werkgroep Textielgeschiedenis in 1953, waaruit in 1962 het Twents Gelders Textielmuseum zou ontstaan, maar wel werd steeds alle steun gegeven. De zich in de collectie van de Oudheidkamer bevindende voorwerpen werden in bruikleen overgedragen. In latere jaren werden menigmaal gemeenschappelijke avonden georganiseerd. Toen werd ook aandacht geschonken aan de Industriële Archeologie en verleenden wij assistentie aan Drs. W. de Natris, die inventariseerde, wat er op dit terrein in Twente nog aanwezig was. Aan de Twentse volksgebruiken werd speciale aandacht besteed ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van de Oudheidkamer. Er werd toen een tentoonstelling van Nederlandse Volkskunst gehouden. Het is ondoenlijk de talrijke lezingen te vermelden, die door ons op dit gebied werden georganiseerd. Eén zeer geslaagde avond in 'Melkion' dient hier echter gememoreerd te worden nl. de op 12 maart 1970 groots opgezette show van oud Twentse klederdrachten door J. Duyvetter uit Arnhem in samenwerking met onze Twentse plattelandsvrouwenorganisaties.

Ook aan de Twentse taal werd gedacht, niet alleen door lezingen, maar ook door het instellen van een werkgroep dialect onder leiding van G.J.H. Dijkhuis te Borne in 1970, die initiatieven ontwikkelde tot het houden van cursussen in deze taal, waarvoor lesbrie-

W.H. Dingeldein, 1894-1953

ven worden opgesteld. Helaas moest reeds het jaar daarop deze activiteit opgegeven worden, nadat aanvankelijk met succes cursussen in Almelo, Borne en Ootmarsum gegeven waren. Het bleek onmogelijk om in andere plaatsen van Twente voldoende cursusleiders te vinden en ook viel het aantal deelnemers tegen. De belangstelling voor het Twents is echter onverminderd levendig gezien het grote succes van verschillende Twentse woordenboeken bij het publiek. In 1979 verschenen niet minder dan drie werken op dit gebied van de heren Dijkhuis, Gigengack en Schönfeld Wichers, ons vroegere bestuurslid. Het laatste werk werd door onze vereniging uitgegeven en kreeg een goede ontvangst.

De in latere jaren aanvankelijk door de Culturele Raad van Overijssel maar reeds spoedig door de Oudheidkamer overgenomen cursussen Oud Schrift en Archeologie leidden een bloeiend bestaan en het is te verwachten, dat

hieruit in de toekomst een aantal werken zullen voortkomen, die de Oudheidkamer voor zijn rekening zal kunnen uitgeven. Hiertoe dragen ook bij onze omvangrijke bibliotheek en de mogelijkheid om archiefstukken van elders in het museum te bestuderen. Ook het in de laatste tijd op initiatief van de Culturele Raad in grote delen van Twente van de grond gekomen Veldnamenonderzoek heeft de warme ondersteuning van de Oudheidkamer. Op aandrang van de Heimatverein Gronau werd in 1963 nieuw leven ingeblazen in de Duits-Nederlandse betrekkingen als voortzetting van de voor 1940 bestaande 'Noaberschap'. Samen met andere verenigingen in Twente werd met de Heimatvereine in de Kreisen Ahaus en Steinfurt en de Grafenschaft Bentheim de 'Twente-Dinkelland Noaberschap' opgericht, die tot 1975 een bloeiend bestaan leidde met druk bezochte bijeenkomsten, georganiseerd in het grensgebied. Helaas sliep de vereniging toen in door de massale toeloop en de vele organisatorische moeilijkheden. Onze Oudheidkamer blijft echter goede contacten onderhouden met het aangrenzende Duitsland gezien zijn jaarlijkse excursies, het uitnodigen van sprekers uit deze streek en de vele individuele contacten.

Tenslotte mogen we dit artikel niet afsluiten zonder enige aandacht te schenken aan onze vereniging zelf gedurende de laatste 25 jaar. Vermeld werden reeds de grote veranderingen in de leiding van onze vereniging bij ons 50-jarig jubileum door het aftreden van Dr. J.H. van Heek als directeur, de benoeming van de nieuwe directeur. Dr. Hijszeler en van de nieuwe conservator Drs. Hulshoff. Meer dan ooit werd sindsdien het Rijksmuseum het centrum van alle activiteiten van de Oudheidkamer en sedert het aanstellen van een wetenschappelijk mede-

werker van de afdeling Oudheidkunde in de persoon van H. Hagens kwam dit nog meer tot uiting. Thans in 1980 bij ons 75-jarig bestaan, het 50-jarig bestaan van het Rijksmuseum Twente en de feestelijke heropening hiervan op 2 april j.l. na een jaar wegens verbouwing gesloten te zijn geweest, kan de collectie van de Oudheidkamer in een nieuwe opstelling in het belangrijk vergrote museum beter tot zijn recht komen en zal meer dan ooit de aandacht worden gevestigd op onze Oudheidkamer. Omdat door de nieuwe opzet veel van onze collectie naar depôts verhuisde, werd de opdracht geboren uit dit depôtbezit een tentoonstelling te organiseren, die een goed overzicht geeft van 75 jaar verzamelen door de Oudheidkamer en zodoende hulde en dank te brengen aan hen die ons voor gingen.

Dit overzicht zou niet compleet zijn als de veranderingen in ons verenigingsbestuur in de laatste 25 jaar hier niet vermeld werden. In 1958 nam na een voorzitterschap van 20 jaar L.A. Stroink om gezondheidsredenen afscheid en werd toen opgevolgd door ondergetekende. In 1962 verraste Stroink toen geheel Twente door de uitgave van zijn standaardwerk 'Stad en Land van Twente', reden voor de Oudheidkamer hem het erevoorzitterschap aan te bieden. Tot erelid werd in 1968 ook benoemd ons langjarig bestuurslid A.C. Meijling wegens zijn vele verdiensten voor onze vereniging. Tegelijk met Stroink meende ook de secretaris A.J. Blijdenstein zijn taak te moeten neerleggen, nadat hij die sinds 1937 verricht had. Als nieuwe secretaris werd benoemd Drs. A.J. Hulshoff, die in 1967 tot directeur van het Rijksmuseum benoemd werd als opvolger van Dr. C.C.W.J. Hijszeler. Deze, die reeds vele jaren penningmeester van de Oudheidkamer was, droeg deze functie in 1969 over aan B.G. Cromhoff.

75 jaren Oudheidkamer Twente heb ik getracht, op onvolkomen wijze, te schetsen. In 1905 begon men met een kleine schare, geleid door enkelen, die ieder op zijn wijze onze vereniging met kracht voortstuwde. In deze jaren kwamen grote veranderingen in onze samenleving, maar steeds stonden weer nieuwe figuren op om onze vereniging aan de nieuwe tijdsomstandigheden aan te passen. Met grote dankbaarheid blikken we terug op de figuur J.B. van Heek en zijn familie, die het mogelijk maakte, dat onze collectie uiteindelijk zo'n schitterende huisvesting kreeg. De grote ondersteuning, die we steeds ontvingen en nog ontvangen van de Rijksoverheid en van particuliere zijde, de mogelijkheid om vanuit het Rijksmuseum Twente met zijn staf het 'hart' van onze vereniging te maken en vooral degenen, die zich in steeds toenemende mate bewust worden van Twentes verleden geven ons vertrouwen in de toekomst, die voort kan bouwen op de afgelopen 75 jaar.

D. Jordaan

Bestuursleden van de Oudheidkamer Twente

H.B. Blijdenstein, Enschede	1906-1919	H. Geerts, Enschede	1953-1963
J.J. van Deinse, Enschede	1906-1947	J. Vredenberg, Haaksbergen	1953-1980
	(voorz. 1906-1938)	Mr. H.W.J. Scholtens, Weerselo	1954-1969
J.H. van Heek, Enschede	1906-1957	B.C. Sluijk, Hengelo	1957-1967
Past. G.A.L. Peters, Enschede	1906-1914	H.D. ter Kuile, Enschede	1957-1967
C.J. Snulf, Enschede	1906-1930	Drs. A.L. Hulshoff, Enschede	1958-
	(secr. 1906-1930)		(secr. vanaf 1958)
Mr. G.J. ter Kuile, Almelo	1906-1930	C.F.L. van Heek-van Heek, Enschede	1958-
W. Stork, Hengelo	1906-1932	B.G. Cromhoff, Deurningen	1959-
J.F. van Benthem, Hengelo	1906-1908		(penningm. vanaf 1969)
B. van Delden, Delden	1906-1908	H.B.N. Ledeboer, Enschede	1959-1974
Jhr. E.J.J.S. von Bönninghausen,		H.J. Lohuis, Ootmarsum	1959-
Borne	1906-1934	Mr. K.D. Schönfeld Wichers, Rijssen	1959-1979
W. Röring, Geesteren	1906-1912	H. Liedenaum, Borne	1960-1975
S. Wijbinga, Delden	1908-1926	J.G. Wissink-Bezoen, Boekelo	1962-
J.H. Frieling, Ootmarsum	1908-1927	Drs. F. Buijs, Hengelo	1963-1966
TH. J. Thien, Zenderen	1912-1937	F.J.L. Drieseenaar,	1964-1979
Past. G. Groothuis, Enschede	1914-1931	J.H. Molkenboer, Oldenzaal	1964-
J.G.H. Jordaan, Haaksbergen	1919-1952	R. Kampman, Almelo	1964-
H. Overbeek, Hengelo	1926-1927	J.B. Berns, Enschede	1966-
Mej. C. Elderink, Enschede	1927-1941	A. Buter, Goor	1966-
Mr. Dr. G.A. Lasonder, Enschede	1928-1940	Ir. W. Methorst, Hengelo	1966-1971
	(secr. 1930-1932)	J.J.H. Meijer, Hengelo	1967-
L.A. Stroink, Enschede		L. Sevenster, Markelo	1967-1973
(penningm. 1930-1938)	1930-1970	W.F. Anderson, Losser	1968-
	(voorz. 1938-1958)	D. Taat, Enschede	1969-1979
Past. A.W. Overveld, Enschede	1931-1932	Mr. B. Plegt, Oldenzaal	1969-1978
A. Wevers, Enschede	1931-1960	D. Reeskamp, Hasselt	1971-1976
	(secr. 1932-1937)	D. Poortman, Rijssen	1971-1973 en 1978
Past. A.G. Hartman, Enschede	1932-1960	S.K. Rommes, Apeldoorn	1973-
W.H. Dingeldein, Denekamp	1932-1953	A. Bosscher, Losser	1973-1974
Prof. Dr. K. Westendorp, Enschede	1932-1940	J.W. Rouwendal, Rijssen	1973-1978
Jhr. E. von Bönninghausen,		A. Graaf Solms, Markelo	1973-
Ootmarsum	1934-1940	J.P. ten Bruggencate, Enschede	1974-1979
Jhr. Mr. L. van Nispen tot Sevenaer,		H.H. Bolscher, Oldenzaal	1975-
Delden	1934-1966	B. Olde Meierink, Overdinkel	1975-
A.J. Blijdenstein, Enschede	1934-1966	H. Boink, Denekamp	1976-
	(secr. 1937-1958)	Th.L.M. van Stapele, Hengelo	1976-
A.C. Meijling, Hengelo	1937-1968	H.G.M. Hesselink-van der Riet,	
S. de Jong, Enschede	1947-1953	Albergen	1977-
Mr. E. Maaldrink, Wierden	1947-1978	Mej. A.E. van Spronsen, Enschede	1979-
Mr. L.J. Dons, Almelo	1947-1954	J. Niks, Hengelo	1979-
J. van der Veen, Diepenheim	1947-1973	J.N. Lanting, Haren (Gr.)	1979-
F.E. van den Berg, Tubbergen	1947-1953	H.A.M. Woolderink, Borne	1980-
Jhr. F.W.W.H. van Coeverden, Goor	1947-1966		
J.J.G. Ledeboer, Enschede	1951-1957	Ereleden:	
K.J. Elderink, Enschede	1951-1964	Mevr. C.R. Ballintijn-Wilgja, Amstelveen	1947-
Dr. C.C.W.J. Hijzeler, Enschede	1947	Mgr. A.E. Rientjes, Maarsen	1947-1961
	(penningm. 1947-1969)	L.A. Stroink, Enschede	1966-1969
D. Jordaan JGHzn, Haaksbergen	1951	A.C. Meijling, Hengelo	1968-
	(voorz. vanaf 1958)		
G.J. Ouwens, Enschede	1953-1962		
H. Krul, Enschede	1953-1964		

De oudheidkundige onderzoekingen in Twente in de loop der tijden

De prehistorische monumenten hebben in Twente altijd een grote aantrekkingskracht uitgeoefend op de minnaars van oudheden.

Over oudheidkundige opgravingen, die in de vorige eeuwen in Twente hebben plaatsgevonden, is niet zo heel veel bekend geworden. Het oudste bericht daarover is uit het begin van de 18e eeuw en is ons medegedeeld door G.A. Arrenberg in een brief 'Over een berigt wegens eenige gevonden oudheden' van 1784. Hij schrijft daarin o.a.: '...en in een heuvel, by Almelo, vond men, in het jaar 1712, in een Urne, eenige beenderen, waar van nog 't kennelykste overschot bestond in den pyp van eens menschen arm, van de schouder tot den elleboog, en het bovenste deel van 't gebeente van den mond, waar in tanden en kiezen waren'. Verder is uit het eind van de 18e eeuw alleen nog bekend, hetgeen F. Graaf van Bylandt in zijn publicatie 'Verslag van een uitstapje naar de Heriker Bergen' als voetnoot vermeldt, nl. dat de Heer Van der Capellen volgens getuigenis van inwoners omtrent het jaar 1775 meermalen naspeuringen heeft gedaan en laten doen in de heidense begraafplaatsen.

In de 19e eeuw is er blijkbaar door de 'Liefhebbers van vaderlandsche oudheden' meer geliefhebberd, gezien de publicaties over de door sommigen van hen verrichte opgravingen, voornamelijk van F. Graaf van Bylandt, Ds P.C. Molhuysen, Ds J.H. Stork en Mr. J.W. Mulder, terwijl anderen meer in algemene zin over oudheidkundige onderwerpen of over een specifiek object hebben geschreven, zoals J. Weeling, Dr. J.H. Halbertsma, J. Helderma en Mr. B.W.A.E. Baron Sloet tot Oldhuis.

Hun mededelingen en de resultaten van hun bevindingen hebben zij allen gepubliceerd in de Almanak voor Oudheid en Letteren in 1837, 1838, 1840, 1844, 1845, 1847, 1848, 1849 en 1854 en voorts in de Verslagen en Mededelingen van de Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis van 1880.

Welke methoden van onderzoek toen ter tijde zijn toegepast is te lezen in de genoemde Almanak van 1840 en 1845. In zijn verslag 'Germaanse en Romeinse Oudheden, gevonden in de gemeente Weerselo' schrijft Stork o.a.: 'Dewijl de voorwerpen niet diep gevonden werden, heb ik na eenige dagen mij met graven onledig te hebben gehouden, den bodem, die bezaaid was met grove scherven, MET DEN PLOEG doen omwoelen'.

Van Bylandt heeft een betere methode toegepast en bovendien alles scherp waargenomen. In zijn 'Verslag van een uitstapje naar de Heriker Bergen' beschrijft hij het onderzoek van een drietal grafheuvels. Wat de eerste tumulus betreft schrijft hij: 'Wij lieten denzelfden kruiselings doorgraven, van het noorden naar het zuiden en van het oosten naar het westen, beginnende met den kruin of het bovenste gedeelte. Dadelijk ondervonden wij, dat deze heuvel door opgehoopt ZAND ontstaan is'. Deze methode van onderzoek doet denken aan de veel later toegepaste zgn. kwadrantenmethode. Over de bijzetting van de dode schrijft hij: 'Men kon duidelijk zien, dat hetzelfde ter aarde gesteld was in de rigting van het Oosten naar het Westen, het lag OP en niet ONDER den natuurlijken bodem van den grond'.

Over de bijzetting van de dode in de

derde grafheuvel schrijft hij: 'Duidelijk konden wij deszelfs ligging met uitgestrekte armen gewaar worden, in dezelfde rigting als bij de eerste ontdekking, namelijk OOST-WEST, en zijne lengte, door ons gemeten, was 1 el, 7 palmen en 4 duimen'.

Ongetwijfeld hebben we bij beide grafheuvels te maken met bijzettingen uit de jonge steentijd.

In latere tijd is het vooral wijlen Mr. G.J. ter Kuile geweest, die vele oudheidkundige objecten bijeen heeft vergaard. Welke bedoeling hij hiermede heeft gehad komt duidelijk tot uiting in zijn artikel, voorkomend in de reeds genoemde Verslagen van Overijselsch Regt en Geschiedenis van 1909. De beweegredenen tot het schrijven van dit artikel heeft hij in een voorwoord uiteengezet. 'Sinds een viertal jaren heb ik mij', zo deelt hij mede, 'onafgebroken op de hoogte gesteld van hetgeen uit voorhistorischen tijd in Twenthe gedurende den laatsten tijd tengevolge van al die terreinveranderingen aan het licht is en wordt gebracht en ben ik van meening dat thans eene zoo getrouw mogelijke bepaling en beschrijving der plaatsen van herkomst dier voorwerpen dient gegeven te worden. Gebeurt dit niet dan toch verliezen zij veel van hunne wetenschappelijke waarde, ja worden zelfs grootendeels tot zuivere curiositeiten. Het was daarom m.i. noodzakelijk die vindplaatsen in Twenthe en de gevonden voorwerpen hier te behandelen'.

Achtereenvolgens worden hier voor het eerst verschillende grafvelden en vindplaatsen van urnen (-scherven) vermeld en beschreven zonder vermelding helaas van de juiste ligging.

De tweede persoon, die we hier moeten noemen is wijlen J.J. van Deinse. Ook hij heeft altijd grote belangstelling voor de oudheidkunde getoond. We herinneren ons nog goed, wanneer hij ons iets van zijn vroeger werk vertelde, hoe blij en trots hij was geweest, als hij weer

met een urn of bijl in zijn handen thuis kwam. Hoe smakelijk kon hij dan over zijn bevindingen vertellen. Men leze nog eens 'Jan van den Hunenborg' en 'Jan de Urnengraver' in 'Uit het Land van Katoen en Heide'.

Maar het ging dikwijls alleen om de vondsten. Hoe belangrijk deze op zich zelf ook waren, de juiste vindplaatsen werden niet nauwkeurig op de topografische kaarten genoteerd met vermelding van de vondstomstandigheden. Op de structuur van een grafheuvel werd niet gelet. Zodoende zijn er vele wetenschappelijke gegevens verloren gegaan. We moeten echter hieraan direct toevoegen, dat in die tijden bijv. de C-14 methode en de pollenanalyse enz. nog onbekend waren. Maar wanneer ter Kuile en Van Deinse niet hadden verzameld, zou er zeer veel voor altijd verloren zijn gegaan.

De laatste, die wij hier met ere moeten noemen is wijlen L.A. Stroink, voorzitter van de Oudheidkamer. Ook hij heeft met groot enthousiasme zich beijverd om de nalatenschap van de prehistorische mens te verzamelen en te bewaren. Op zijn omgeving heeft hij zeer inspirerend gewerkt. Met grote nauwkeurigheid heeft hij o.a. de grafheuvels en grafvelden, vooral die van Noord-Twente, op de topografische kaarten opgetekend. Deze plaatsbepaling is nog altijd van grote waarde. Met ijver en volharding heeft hij in zijn werk 'Stad en Land van Twente' in het tweede hoofdstuk 'Praehistorie 10000-50 v. Chr.' een overzicht gegeven van de opgravingen en vondsten in Twente, verlicht met talrijke fraaie afbeeldingen.

De Oudheidkamer mag zich gelukkig prijzen, dat zij in staat is gesteld tot aankoop van de belangrijke archeologische verzamelingen van Mr. G.J. ter Kuile te Almelo, A. van Deelen te Delden, H.H. Sleiderink te Delden en G.J. Eshuis te Almelo. Door deze aankopen is haar verzameling ten zeerste ver-

rijkt. Dat de liefde van de Twentenaren voor het behoud van het landschapschoon, grafheuvels en grafvelden groot is geweest, is wel gebleken uit de schenking van wijlen de Heer en Mevrouw Stroink-Beltman en van wijlen de Heer G.J. van Heek Jr. van het Mandergrafveld respectievelijk van het Vassergrafveld aan de Oudheidkamer Twente.

Na 1938 hebben onder auspiciën van de Oudheidkamer 'Twente' doelbewuste opgravingen plaatsgevonden. In verband met de ons toegestane ruimte kunnen we slechts van een drietal onderzoeken een korte beschrijving geven. Deze drie zijn gekozen, omdat zij naar onze mening wel zeer belangrijke en interessante gegevens hebben verstrekt.

1e Het onderzoek in het Usselerveen, Gem. Enschede.

Op aanwijzing van de Heer en Mevrouw Ballintijn-Wijga hebben in de onmiddellijke nabijheid van de plek, waar zij vuurstenen voorwerpen hadden gevonden, in 1941, 1946 en 1949 opgravingen plaatsgevonden. Op plm. 1 m. beneden het tegenwoordige maaiveld werd een witte zandlaag van 10 tot 15 cm. dikte ontdekt, doorspekt met brokjes houtskool afkomstig van den en berk. In deze laag bevonden zich bovendien talrijke voorwerpen van vuursteen, zoals kernstenen, schrabbers, pijlpunten, stekers enz. Op verschillende plaatsen vertoonde deze laag een duidelijk podsolkarakter. Zij is een oud bodemoppervlak op hogere gronden gevormd onder een bosbegroeiing. Deze houtskool bevattende laag is op talrijke plaatsen in het dekzandgebied van Nederland, Duitsland, Oosten West-België, Noord-Frankrijk alsook in Polen teruggevonden. Op vele plaatsen werden in die laag vuurstenen voorwerpen gevonden volkomen gelijk aan die van Usselo.

Het belangrijkste van deze laag is, dat

zij archeologisch alsook geologisch een gidshorizon is geworden. Aangezien zij oor het eerst in Usselo is ontdekt, heeft zij de naam gekregen van DE LAAG VAN USSELO.

De houtskool uit verschillende vindplaatsen in Noord-West-Europa is met behulp van de zgn. C-14 methode gedateerd. Uitkomst: plm. 8500 vóór onze jaartelling. In deze periode, waarin de mens in het Usselerveen tijdelijk heeft gewoond, was hij nog geen maatschappelijk wezen, maar een zwerver, trekkende van de ene plaats naar de andere. Hij leefde van de jacht en visvangst en wat de bodem verder nog aan eetbare wortels en wilde vruchten opleverde. Kortom, hij was nog een voedselzoeker. Toen ter tijde leefden in de dennen- en berkenbossen herten, beren, oerossen enz., waarop de trekkende mens ongetwijfeld zal hebben gejaagd. Maar bij vlees alleen kan men niet leven. In de veenlaag, waarmede de Laag van Usselo op een tweetal plaatsen in contact kwam, is o.a. een groot aantal zaden van de kraalheide te voorschijn gekomen. Bovendien heeft het veenonderzoek aangetoond, dat in die periode daar ter plaatse ook zuring en brandnetels hebben gegroeid. Zodoende hebben we wellicht een beeld gekregen van hetgeen op de menukaart van deze trekkende mensen heeft gestaan.

Zoals boven reeds is gezegd bevonden zich overal in de bewuste laag brokjes houtskool. De vraag kan worden gesteld, of er soms vele eeuwen geleden grote bosbranden hebben gewoed, hetzij dat deze een natuurlijke dan wel een onnatuurlijke oorzaak hebben gehad.

In het Eifelgebied liggen uitgedoofde vulkanen (o.a. Laacher See). Maar eeuwen geleden zijn het werkende vulkanen geweest. Bij deze uitbarstingen is o.a. as naar buiten geworpen. De wind heeft de as meegevoerd en overal verspreid. Langzamerhand is de as bij

windstilte weer op de aarde neerge-daald. De lagen, waarin deze as is terechtgekomen, heeft men weer met behulp van de C-14 methode geda-teerd. Het verrassende is nu, dat deze datering overeenkomt met die van de houtskool uit de bewuste LAAG VAN USSELO. Heeft er dan soms een causaal verband gestaan tussen de uitbarstingen van de vulkanen in het Eifel-gebied en de grote bosbranden?

2e Het hunebed in de Manderstreu te Mander, Gem. Tubbergen.

Tot onze grote verrassing hebben we in 1957 op de linkeroever van de Eendenbeek in de Manderstreu de restanten van een hunebed gevonden. Dit grafmonument, dat O.N.O. - W.Z.W. heeft gelegen, heeft een lengte gehad van minstens 13 m.

De hunebedden bestaan in hun volledigste vorm uit een kelder of grafkamer, een toegang en voorts uit een krans van stenen. De grafkamer bestaat uit twee aaneengesloten en evenwijdig aan elkaar lopende rijen van stenen, afgesloten door sluitstenen. Op deze draagstenen zijn dekstenen gelegen. De openingen tussen de draag- en sluitstenen en wellicht ook tussen de dekstenen zijn opgevuld geweest met stopstenen. De toegang tot de grafkamer bevindt zich bij de hunebedden altijd aan de zuidzijde.

De vloer van de grafkamer werd geplaveid met vuistgrote veldkeien bedekt met granietgruis. Op deze vloer werden de doden bijgezet. Was de vloer geheel belegd, dan werd een tweede vloer aangelegd, zodat in een dergelijke grafkamer in de loop der tijden vele doden zijn bijgezet.

Over de grafkamer werd een heuvel opgetast. Hoe hoog de kruin van deze heuvel is geweest is moeilijk te zeggen. In Westfalen liggen nog hunebedden, waarvan de kruin van de opgetaste heuvel gelijk ligt met de bovenrand van de dekstenen.

In het hunebed van Mander lagen nu

twee vloeren boven elkaar. De plaatsen, waar de draagstenen hebben gestaan, tekenden zich als donkere plekken af rondom deze keienvloeren.

Aardewerk, zoals trechterbekers, kraaghalsflesjes, voetschalen enz., versierd met behulp van een spatel ingestoken motieven, diepsteekceramiek geheten, bijltjes van vuursteen, transversale pijlpunten en zelfs een kraal van barnsteen had men de doden als bijgiften meegegeven.

In de onmiddellijke nabijheid, waar het hunebed heeft gelegen, werd in een grote kuil talrijke van de bovengenoemde stopstenen teruggevonden.

Het hunebed van Mander is tot nu toe het meest zuidelijk gelegen grafmonument in Nederland.

3e De dodenhuisjes in de grafheuvel uit de oude bronstijd te Mander, Gem. Tubbergen.

In de bronstijd komen naast solograven ook familiegraven voor. In Mander is een dergelijk graf onderzocht. Het bijzondere van deze heuvel was, dat daarin vier dodenhuisjes zijn gevonden. Twee dodenhuisjes, noord-zuid gelegen, vormden de eerste aanleg. Hierover was geen heuvel opgeworpen. Na de bijzetting van de doden heeft men op elk van deze beide graven een dodenhuisje opgericht. Of er daarna een ceremoniële plechtigheid heeft plaatsgevonden weten we niet. Maar wel is zeker, dat men de beide dodenhuisjes heeft verbrand.

De beide andere dodenhuisjes, oost-west gelegen en waarover wel een heuvel is opgeworpen, zijn niet verbrand na de bijzetting van de doden. Om welke reden weten we niet. Nadat de grafkuilen waren gedolven en men de doden had bijgezet en de kuilen weer had gevuld, heeft men op de vier hoeken van elk graf palen plm. 0.80 m diep ingegraven. Daarna heeft men tegen de boven het maaiveld uitstekende palen planken bevestigd. Duidelijk waren door een verkleuring de sporen hiervan

nog te zien. Door de wijze, waarop de plaggen voor de heuvel waren opgestast, kon worden vastgesteld, dat de houten wanden ca. 0.50 m hoog zijn geweest en bovendien, dat deze huisjes een zadelvormig dak hebben gehad. De nokpaal van het dak lag plm. 0.80 m boven de onderzijden van de houten planken. De breedte van deze huisjes bedroeg plm. 1.10 m en de lengte ca 2.30 m.

Wat is nu het bijzondere van deze dodenhuisjes? Op vele 'reformierte' kerkhoven in de Graafschap Bentheim, voornamelijk in de Midden- en Nedergraafschap, ziet men heden ten dage nog wel een houten dodenhuisje op de graven staan, gebouwd met behulp van een viertal onderling verbonden paaltjes, waarop een zadelvormig dak. Terwijl dit dodenhuisje enige weken op het graf blijft staan, wordt alleen des zondags door de doodgraver een zwart kleed daarover uitgespreid. Dit geschiedt gedurende zes achtereenvolgende zondagen. De meer gegoeden onder de boerenbevolking kunnen dit aantal zondagen met drie of zes uitbreiden. Maar meer dan 12 zondagen is niet-mogelijk. De lengte van deze dodenhuisjes bedraagt 1.85 m, de breedte 0.51 m en de afstand tussen nokpaal en het grondvlak 0.85 m. Al is het grondvlak van de dodenhuisjes in het familiegraf te Mander ook groter, het is merkwaardig, dat daar de afstand tussen nok en vloer van de getimmerde dodenhuisjes ca 0.80 m bedraagt. Opmerkelijk is het, dat men in de oude bronstijd dodenhuisjes op de graven heeft gebouwd en dat men tegenwoordig in de Graafschap Bentheim verplaatsbare dodenhuisjes op de graven plaatst.

Welke betekenis deze dodenhuisjes heeft gehad, weet men daar niet meer. Het is een traditie geworden.

C.C.W.J. Hijzeler

Agenda

Het winterprogramma van de Stichting Oald Hengel ziet er als volgt uit.

- 22 oktober: Het Stift te Weerselo, lezing door Dhr. Vrielink.
- 26 november: Geveltekens, lezing van dhr. J. Niks, ter ondersteuning van de dan lopende tentoonstelling in de Oudheidkamer te Hengelo.
  - 2 januari: Nieuwjaarsbijeenkomst in De Cirkel, Pastoriestraat.
- 25 februari: Herman Haverkate geeft een lezing met dia's. Juiste titel nog niet bekend.
- 25 maart: M. van Rooy vertoont dia's van Oald Hengel.
- 22 april: Het vliegveld Twente in de oorlogsjaren. Lezing.
- 16 mei: Aansluitend op de lezing van 22 april zal een bezoek aan het vliegveld worden gebracht.

Aanvang van de lezingen om 8.00 n.m. in de bovenzaal van de Twentsche Courant te Hengelo.

Daar altijd wijzigingen kunnen optreden raden wij u aan voor die tijd de plaatselijke dagbladen te raadplegen of contact op te nemen met J. Schwertasek, tel. 074-663288.

Gehoord en gelezen

Twentsche Courant 1980

8.7 Apotheek Nieuwenhuis 125 jaar in Oldenzaal; 15.7 Herbouw Wissinks Møl na de vakantie; 15.7 Thea Otten begeleidt bezoekers 't Wageler; 26.7 Midwinterhoorn op de snijtafel bij psycholoog; 5.8 Rond St. Maartenstoren Losser: Jonge archeologen zoeken naar sporen uit verleden; 6.8 Herinckhave in ere hersteld; 9.8 Losserse monumenten in duizend pagina's; 15.8 Opgravingen St. Martinuskerk (Losser); Geen sporen gevonden van houten kerkgebouw; 15.8 Reizigersvervoer bij MBS nam ook dit jaar sterk toe; 16.8 Eeuwenoude waterput door bouwvakkers blootgelegd (Oldenzaal); 22.8 Ariënsparochie bestat 50 jaar; 26.8 Aardewerkscherven uit late Middeleeuwen (Losser); 3.9 Oude Synagoge blijft bestaan (Enschede); 5.9 Bodemonderzoek wijst uit: Burcht van Enschede niet op Klokkenplas.

Serie W. Rietman, Dag stedeke van gisteren (Diepenheim): 21.6 'Kinderkopjes' en bruggetjes; 19.7 Een rib voor de dominee; 6.9 Vissen met vaandel.

Serie (anoniem), Van dienders & agenten: 26.7 (1) Politie tussen paardewagens en hondkarren; 2.8 (2) 'De lat er over' hoorde bij de feestelijkheden; 9.8 (3) Edo Bergsma, streng maar wel rechtvaardig; 16.8 (4) Arrestanten onder de brits geranseld; 23.8 (5) Karabijnen tegen revolutionairen; 30.8 (6) Filevorming rond de eeuwwisseling; 6.9 (7) Vechten in Krim en Sebastopol.

Tubantia / Dagblad van het Oosten 1980

27.6 Almelse urn van 2500 jaar oud voor museum; 28.6 Oude stoomzagerij Groenlo weer in gebruik genomen; 2.7 De baron en zijn vrouw gingen elke avond door het kasteel op spokenjacht (Twickel); 4.7 Bello mag van minister in Hellendoorn tuffen; Hellendoorn weer bol van de evenementen; 5.7 Textielmuseum-nieuwe stijl wordt in 1981 geleidelijk ingericht; 7.7 Restauratie beiaard pas in oktober (Enschede); 8.7 Veenmuseum Westerhaar besteedt gift aan film; 15.7 Wissink's molen wordt herbouwd; 16.7 Veel bekijks op expositie MBS in Haaksbergen; 17.7 Erfgenamen Kruijs brachten cadeaus naar Vriezenveen; 15.8 Carillon weg uit Almelo; 16.8 Losserse kerkje had muren van meter dik; 15.8 Bruinehaar: groene oase achter heide; 28.8 Secundaire monumenten in stad worden bedreigd (Almelo); 1.9 Inwijken nieuwe beiaard

Boek en Blad

Mr. G.J.J.W. Weustink, Oldenzaal in de Tweede Wereldoorlog.

Een boek van flink formaat ingedeeld in 5 hoofdstukken over de tweede wereldoorlog van 1940 tot en met de bevrijding in 1945.

Het beschrijft de gehele oorlogsgeschiedenis van Oldenzaal, zoals Weustink het beleefd en gehoord moet hebben. Als je het boek leest dan is het alsof je er middenin zit, ook al heb je de oorlog niet meegemaakt. Stuk voor stuk worden allerlei gebeurtenissen behandeld die zich in Oldenzaal tijdens de bezetting afspeelden, vanaf het moment van de Duitse inval tot en met de bevrijding in april 1945, ieder hoofdstuk weer teruggrijpend op het vorige. Ook gebeurtenissen in de omliggende plaatsen worden door Weustink beschreven op een manier zoals ze in Oldenzaal doorgrongen. Op het eerste gezicht kleine details worden door hem boeiend beschreven en steeds vraag je je weer af. 'Hoe heeft dit toch kunnen gebeuren'. Het is daarom zo plezierig, dat Weustink ook de aan de oorlog voorafgaande periode schetst.

Je ziet de gehele oorlog aan je voorbij trekken en beseft dan wat het moet zijn om dit te hebben moeten meemaken.

Het geheel is voor een ieder prettig leesbaar geschreven en speciaal de vele toch al schaarse foto's die in dit boek zijn opgenomen maakt het tot een goed bezit en een lezer die zich interesseert in de geschiedenis van Oldenzaal en omgeving zou dit boek ook moeten aanschaffen. Een uitgave van de Twents-Gelderse Uitgeverij W.G. Witkam BV te Enschede. De prijs bedraagt voor dit kloeke formaat boek f 69,50.

v.S.

---

kost maximaal f 15.000 (Enschede); 3.9 Oude Synagoge Stadsgravenstraat wordt verbouwd; 5.9 Geen spoor van borg onder Klokkenplas; 6.9 Museum kreeg doos met grafelijke documenten (Almelo); 6.9 De witte wieve van Lemselo.